
ФІНАНСИ ГАЛУЗІ ТА ПІДПРИЄМСТВА

УДК 338.124.4

Белопольська Т.В.

ФОРМИ І МЕТОДИ ФІНАНСУВАННЯ ОБ'ЄКТІВ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Розглядаються питання формування ефективних форм і методів управління об'єктами соціальної інфраструктури промислових підприємств, сприяючих розвитку корпоративної системи соціального захисту і зростанню їх ринкової вартості

Ключові слова: соціальна інфраструктура, корпоративна система, ринкова вартість, розвиток, форми управління, методи управління.

The questions of forming of effective forms and methods of management by the objects of social infrastructure of industrial enterprises co-operant to development of the corporate system of social defense and growth of their market value are examined.

Keywords: social infrastructure, corporate system, market value, development, forms of management, methods of management.

На сучасному етапі розвитку економіки України значно зростає роль соціального захисту в забезпеченні ефективності функціонування промислових підприємств і досягнення їх соціально-економічної стійкості. В умовах, коли через політичну і економічну нестабільність, фінансових труднощів держава не може виконувати покладені на неї функції соціального захисту, необхідно розширенні соціальної складової діяльності промислових підприємств.

Проте погіршення фінансово-економічного положення підприємств і суперечності, що загострилися, між необхідністю збереження трудового потенціалу і прагненням звільнитися від соціальних витрат, зумовили ліквідацію соціальної політики у виробничій сфері на більшості підприємств. Так, в період з 1995 по 2010 рр. витрати промислових підприємств на соціальні потреби скоротилися більш ніж на 42 %, ліквідовано понад 31 % об'єктів соціальної інфраструктури, а 27 % з них передано на баланс місцевих органів влади. В результаті порушилися пропорції розвитку економічної і соціальної сфер суспільства.

У зв'язку з цим особливу актуальність придбавають питання трансформації соціальних функцій промислових підприємств відповідно до нових умов господарювання, орієнтації на підвищення конкурентоспроможності підприємств, потреби у висококваліфікованих кадрах і появою нових видів соціальної діяльності. Зокрема це торкається об'єктів соціальної інфраструктури, наявність яких сприяє підвищенню якості життя працівників підприємства, здешевленню соціальних пільг для них, підвищенню продуктивності праці, отриманню додаткового прибутку на ринку послуг, формуванню корпоративної культури і позитивного іміджу підприємства.

Питання управління соціальною політикою підприємств і розвитку соціальної сфери розглянуті в роботах Аверіна А.Н., Амоши О.І., Бабіча А.М., Булеєва І.П., Батуріна Л.А., Жіленко І.Н., Кибанова А.Я., Клейнера Г.Б., Кузнецова А.Л., Одегова Ю.Г., Льовашова В.І., Мисляєва І.Н., Павлова А.І., Пашкова В.К., Попкова А.А., Брейлі Р., Гапенські Л., Майерса

З., Хана Д., Холта Р. і ін. Проте питання управління об'єктами соціальної інфраструктури підприємства на сьогоднішній день не одержали достатнього розвитку. Вимагають методологічного обґрунтування і відповідного інструментарію реалізації механізми управління об'єктами соціальної інфраструктури в контексті соціальної, кадрової, фінансової політики розвитку промислового підприємства.

Таким чином, питання формування ефективних форм і методів управління об'єктами соціальної інфраструктури промислових підприємств, сприяючих розвитку корпоративної системи соціального захисту і зростанню їх ринкової вартості, є актуальними.

Пріоритетною задачею підвищення ефективності функціонування об'єктів соціальної інфраструктури металургійних підприємств є визначення раціональних джерел фінансування їх діяльності. При цьому необхідно відзначити, що механізм управління джерелами фінансування об'єктів соціальної інфраструктури промислового підприємства лежить в площині фінансового менеджменту. Оскільки підприємства в нестабільних умовах вітчизняного оподаткування і нормативно-правового регулювання мають різні інтереси в питаннях регулювання величини і динаміки прибутку, інтересів власників, контролю за курсовою вартістю акцій, дивідендної політики, при формуванні фінансового забезпечення соціальної політики необхідно спиратися на напрями фінансового менеджменту.

Як правило, на підприємствах є декілька об'єктів соціальної інфраструктури, які, так чи інакше, одержують грошові кошти від самого підприємства. Для формування ефективного механізму управління фінансуванням об'єктів соціальної інфраструктури вважаємо за необхідне умовно розділити їх залежно від здатності відтворювати фінансові ресурси на дотаційні і ті, що самоокуповуються. При цьому вважатимемо, що дотаційні об'єкти є невід'ємним елементом соціальної інфраструктури підприємства, що реалізують його соціальну політику.

Якщо розглядати основні джерела надходжень грошових коштів, які виникають між підприємством, дотаційними і тими, що самоокуповуються, об'єктами соціальної інфраструктури, то тут слід виділити два основні види надходжень:

а) грошові кошти в рахунок оплати послуг (продукції), що надаються працівникам підприємства або членам їх сімей на пільгових умовах;

б) грошові кошти на розвиток (оновлення матеріально-технічної бази) дотаційних і тих, що самоокуповуються, об'єктів соціальної інфраструктури.

Засоби, що виділяються промисловим підприємством об'єктам соціальної інфраструктури, формуються за рахунок чистого прибутку і фондів забезпечення майбутніх витрат і платежів. Хай є деяка сума S^T , призначена для фінансування об'єктів соціальної інфраструктури.

У періоді T

$$S^T = S_D^T + S_C^T, \quad (1)$$

де S_D^T - сума, що виділяється металургійним підприємством на період часу T для фінансування дотаційних об'єктів соціальної інфраструктури;

S_C^T - сума, що виділяється металургійним підприємством на період часу T для фінансування об'єктів соціальної інфраструктури, що самоокуповуються;

T – даний період часу (рік, півріччя, квартал).

У свою чергу суми S_D^T і S_C^T матимуть наступну структуру:

$$S_D^T = S_{D_0}^T + S_{D_p}^T, \quad (2)$$

$$S_C^T = S_{C_o}^T + S_{C_p}^T \quad (3)$$

де $S_{D_o}^T$ і $S_{C_o}^T$ - засоби, що виділяються дотаційним і тим, що самоокуповуються, об'єктам соціальної інфраструктури в рахунок оплати послуг (продукції), наданих працівникам підприємства або членам їх сімей в період часу T ;

$S_{C_p}^T$ і $S_{D_p}^T$ - засоби, що виділяються дотаційним і тим, що самоокуповуються, об'єктам соціальної інфраструктури на розвиток (оновлення матеріально-технічної бази) у момент часу T .

Величини $S_{D_o}^T$ і $S_{C_o}^T$ повинні визначатися виходячи з соціальних потреб працівників і портфеля соціальних послуг промислового підприємства на основі встановлених нормативів.

Розглянемо модель планування і розподілу фінансів дотуючим і тим, що самоокуповуються, об'єктам соціальної інфраструктури промислового підприємства. Нехай a_i – ідентифікатор співробітника промислового підприємства ($i = \overline{1, N}$, де N – загальна кількість співробітників). Введемо бульову змінну λ_i^k , яка визначає категорію співробітника i ($k = \overline{1, K1}$, де $K1$ – кількість категорій співробітників промислового підприємства):

$$\lambda_i^k = \begin{cases} 1, & \text{якщо } i \text{ співробітник належить } k \text{ – їй категорії співробітників;} \\ 0, & \text{у протилежному випадку.} \end{cases}$$

Обмеження

$$\sum_{k=1}^{K1} \lambda_i^k = 1$$

визначає взаємно-однозначну відповідність співробітника і категорії, до якої він належить.

Кожній k -ій категорії співробітників поставимо у відповідність $U^k = \{u_l^k\}$ - множини послуг (продуктів), якими він може скористатися на об'єктах соціальної інфраструктури ($l = \overline{1, L}$, L - потужність множини послуг (продуктів)). Кожному елементу поставимо у відповідність величини:

c_l^k - ціна l -ої послуги для k -ої категорії співробітників.

$$c_l^k = \begin{cases} 0, & \text{якщо } l \text{ – а послуга не надається } k \text{ – їй категорії співробітників;} \\ \text{натуральне число,} & \text{у протилежному випадку.} \end{cases}$$

δ_l^k - частина ціни l -ої послуги, що оплачується промисловим підприємством k -ій категорії співробітників в рамках соціального пакету ($\delta_l^k \in (0, 1]$).

Величина $(1 - \delta_l^k)$ визначає частину ціни l -ої послуги, яку співробітник k -ої категорії оплачує самостійно. Тоді величина

$$S = \sum_{i=1}^N \sum_{k=1}^{K1} \sum_{l=1}^L \lambda_i^k c_l^k \cdot \delta_l^k \quad (4)$$

визначає суму грошей, яку промислове підприємство повинне витратити на надання послуг співробітникам в рамках соціального пакету. По іншому, S – це сума грошей, яку промислове підприємство повинне перерахувати на рахунки об'єктів соціальної інфраструктури.

Розглянемо питання планування надходжень грошових коштів на об'єкти соціальної інфраструктури промислового підприємства. Нехай $P = \{p^j\}_{j=1}^J$ - множина об'єктів соціальної інфраструктури промислового підприємства (J – потужність множини P). Введемо булеву змінну

$$\gamma_i^j = \begin{cases} 1, \text{ якщо } l \text{ послуга надається } j\text{-им об'єктом,} \\ 0, \text{ у протилежному випадку.} \end{cases}$$

Для подальшої формалізації потрібно величина, що визначає кількість послуг l -ого вигляду, що надаються j -им об'єктом у періоді T . Значення визначається за формулою:

$$c_l = c_l^k \left[\delta_l^k + (1 - \delta_l^k) \right] = c_l^k,$$

(за умови, що $c_l^k \neq 0 \quad \forall k$).

Таким чином

$$S^j = \sum_{l=1}^L \gamma_l^j \cdot c_l \cdot d_l^j$$

визначає плановані надходження грошових коштів від надання послуг j -им об'єктом соціальної інфраструктури промислового підприємства.

Якщо позначити через \bar{d}_l^j фактично надану кількість послуг в даному періоді T , то

$$\bar{S}^j = \sum_{l=1}^L \gamma_l^j \cdot c_l \cdot \bar{d}_l^j$$

визначає фактичне надходження грошових коштів від надання послуг j -им об'єктом, а величина

$$\Delta^j = S^j - \bar{S}^j$$

може використовуватися для класифікації об'єктів соціальної інфраструктури.

Вважатимемо, що якщо $\Delta^j < 0$, то об'єкт соціальної інфраструктури дотаційний, якщо $\Delta^j \geq 0$ - об'єкт соціальної інфраструктури такий, що самоокуповується.

Дотаційність і самоокуповування об'єктів соціальної інфраструктури визначається за наслідками діяльності за попередній період. Отже, якщо планування фінансування об'єктів соціальної інфраструктури здійснюється на період T , то в основу розрахунків враховуються показники їх діяльності за період $(T-1)$. Передбачається, що $T > 1$. Виходячи з припущення, що не всі співробітники скористалися соціальним пакетом, фактично перерахована сума грошей на рахунки об'єктів соціальної інфраструктури буде:

$$\bar{S} = \sum_{i=1}^N \sum_{k=1}^{K1} \sum_{l=1}^L \lambda_i^k c_l^k \cdot \delta_l^k \cdot \tau_{il}, \quad (5)$$

де $\tau_{il} = \begin{cases} 1, \text{ якщо } i - \text{й співробітник скористався } l - \text{ю послугою соціального пакету,} \\ 0, \text{ в протилежному випадку.} \end{cases}$

У подальших формулах використовуємо верхній індекс для позначення періоду, за який здійснюються розрахунки.

Величина

$$\bar{\Delta}^{(T-1)} = S^{(T-1)} - \bar{S}^{(T-1)},$$

розрахована на підставі формул (4) – (5) визначає економію грошових коштів від невикористаних елементів послуг соціальних пакетів співробітниками промислового підприємства.

У прийнятих раніше позначеннях

$$S^T = S_{D_0}^T + S_{C_0}^T \quad (6)$$

де ліва частина розраховується за формулою (4).

Виходитимемо з припущення, що сума S^T фінансово забезпечена. Для планування виділення фінансових коштів на розвиток підприємств, що самоокуповуються, може використовуватися кількісна оцінка їх значущості експертами. З множини P всіх об'єктів соціальної інфраструктури промислового підприємства виділимо тих, що самоокуповуються, і представимо їх у вигляді множини P_c :

$$P_c = \left\{ p_c^i : \forall_i \exists_j p_c^i = p^j, p^j \in P, \Delta^i \geq 0, i = \overline{1, I} \right\}$$

Таким чином, $P_c \in P$ і I – потужність P_c .

Нехай λ_i - експертна оцінка значущості і i -ого об'єкту соціальної інфраструктури промислового підприємства, що самоокуповується. Тоді планований об'єм фінансових коштів на розвиток i -ого об'єкту соціальної інфраструктури промислового підприємства $S_{Cp i}^T$ може бути визначений за формулою:

$$S_{Cp i}^T = \frac{S_{Cp}^T}{\sum_{i=1}^I \lambda_i} \cdot \lambda_i$$

Об'єктивнішим є стимулювання (виділення більшого об'єму фінансових коштів на розвиток) об'єктів соціальної інфраструктури, послуги (продукції), яких затребувані більшою мірою, ніж у інших. Як оцінка затребуваності послуг (продуктів) може розглядатися фінансово-економічні показники діяльності об'єктів соціальної інфраструктури (наприклад, рентабельність, прибуток і т.д.).

Нехай Γ_i - фінансово-економічний показник p_c^i - ого об'єкту соціальної інфраструктури промислового підприємства, який прийнятий у якості критерію оцінки його діяльності, а X_i - заявлена потреба у фінансових ресурсах на його розвиток. Вважатимемо, що на множині значень Γ_i введене відношення «бути краще»: запис $\Gamma_i \succ \Gamma_{i+1}$ означає, що r_i – *и й*

фінансово-економічний показник об'єкту p_c^i кращий за об'єкт p_c^{i+1} . Необхідність введення відношення «бути краще» визначається тим, що деякі показники вважаються «кращими» при великих кількісних значень абсолютних величин, інші – при менших.

Побудуємо множину

$$\bar{P}_c = \left\{ p_c^i : \forall_i \exists_j p_c^j = p_c^i, p_c^j \in P_c, r_i \succ r_{i+1} \right\}.$$

Елементи множини \bar{P}_c такі ж як і P_c , проте, вони впорядковані по критерію «бути краще». Сформулюємо задачу розподілу фінансових коштів об'єктам соціальної інфраструктури, що виділяються на їх розвиток, з урахуванням їх фінансово-економічних показників.

Нехай Γ_i - нормовані (приведені до певної шкали) коефіцієнти, що визначаються на основі значень Γ_i . Позначаємо через x_i об'єм фінансових ресурсів, що виділяються і-ому об'єкту соціальної інфраструктури промислового підприємства. Тоді задача розподілу фінансових ресурсів для них формулюється таким чином. На множині \bar{P}_c об'єктів соціальної інфраструктури, що самоокупуються, розподілити фінансові ресурси, що виділяються на їх розвиток, максимізувавши сумарну корисність від їх використання.

Формальна поставка задачі:

$$f(x) = \max \sum_{i=1}^I \bar{r}_i x_i \tag{7}$$

$$\sum_{i=1}^I x_i \leq S_{Cp}^T \tag{8}$$

$$0 \leq x_i \leq x_i \tag{9}$$

Максимальна корисність від використання фінансових ресурсів, що виділяються, досягатиметься в тому випадку, якщо на початку буде забезпечений фінансуванням об'єкт \bar{P}_c з якнайкращим значенням, далі наступний \bar{p}_{i+1} і т.і. Обмеження (8) визначає неперевикнення загального об'єму фінансових ресурсів і прийнятих до розподілу. Обмеження (9) обмежує виділення фінансових коштів p_i об'єкту з урахуванням заявленої потреби.

Описаний метод і модель розподілу фінансових коштів об'єктам соціальної інфраструктури, що виділяються на їх розвиток, з урахуванням фінансово-економічних показників, лежать в основі побудови інформаційної системи управління.

Література

1. Гуров В.М. Невідкладні заходи промислової політики в чорній металургії України / В.М.Гуров, В.С. Власюк, О.В. Крайніков, С.С. Поважнюк // Актуальні проблеми економіки. – 2002. – №3. – С. 2-13.
2. Павлова А.І. Методологічні основи формування корпоративної соціальної політики / А.І. Павлова // Економіка України. – 2006. – №7. – С. 29-32.
3. Тернавський Ю.І. Основні результати розвитку персоналу підприємства / Ю.І. Тернавський // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Проблеми економіки та управління у промислових регіонах». - Донецьк, 2008. - С.169-171.

Рекомендовано до публікації
д.е.н., проф. Андрієнко В.М., 11.02.2012 р.

Надійшла до редакції
18.02.2012 р.